

Historiallisesta fiktiosta tutkijan silmin

Olen seurannut *Historiallisessa Aikakauskirjassa* viime aikoina käytyä keskustelua historiallisesta fiktiosta erittäin kiinnostuneena. Keskusteluun osallistuneet tutkijat ja kirjailijat¹ ovat nostaneet esiin monia tärkeitä näkökulmia, joista tartun tässä tekstissä erityisesti pohdintaan anakronismista historiallisessa fiktiossa. Audiovisuaalisen populaarikulttuurin tutkijana en liiku historiallisen fiktion osalta vuosisatojen takaisissa maailmoissa vaan 1800–1900-luvulla. Lisäksi laajennan historiallisen fiktion käsittelyä romaaneista tv-sarjojen suuntaan, joita käytän omassa tutkimuksessani. Erityisesti keskityn televisiosarjoihin, joissa menneisyyttä käytetään draaman elävöittäjänä, tunnistettavana aikakautena, jota vasten erilaisia ajattomia ilmiöitä ja tapahtumia voidaan tarkastella.²

Henna Karppinen-Kummunmäki tarttuu kirjoituksessaan ajatukseen anakronismin vaarasta historiallisessa fiktiossa, kuinka ”henkilöhahmo [ei] voi käyttäytyä kuin 2010-luvulla, jos tarina sijoittuu 1400-luvulle.” Kaari Utrio taas toteaa omassa kirjoituksessaan, että hyvä tarina menee historiallisen uskottavuuden edelle ja hahmoa on pakko modernisoida säilyttäen mielessä historiallisen aikakauden tärkeimmät piirteet. Olen Utrion kanssa samoilla linjoilla. Tutkijana ajattelen, että historiallisen fiktion tarkkuus keskittyy enemmän nimenomaan aikakauden kuvaukseen kuin varsinaisesti henkilöihämoihin. Vaikka kerronnan epäuskottavuus on ensimmäisiä historiantutkijalle silmiinpistäviä asioita, kirjailija tai käsikirjoittaja luo helpompaa samaistumispintaa nykylukijalle tai -katsojalle siirtämällä nykyaikaisia tapoja, tuntemuksia ja ajatuksia menneisyyteen. Televisiofiktiossa tämä korostuu erityisesti näyttelijöiden työssä, sillä he ammentavat hahmonsä omasta ajastaan.

Väitöstutkimuksessani tarkastelen 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa tehtyjä, menneisyyteen sijoittuvia ja kirjallisuuteen pohjautuvia televisiosarjoja, fokuksena miesten välinen ystävyys.³ Tutkimani sarjat on tehty tarkalla pietteellä, ja tuotannoissa on pyritty mahdollisimman autenttiseen menneisyyden kuvaukseen niin lavastuksen, puvustuksen kuin musiikin osalta. Sarjojen keskiössä ovat kuitenkin hahmot, joita näyttelijät tulkitsevat oman historiansa ja oman aikakautensa kautta. Niinpä pohtiessani miesten välisten ystävyyskuvauksia peilaan niitä 1980- ja 1990-lukujen maailmaa ja käytänteitä vasten. Miesten välisessä ystävyudessa on sarjoissa nähtävissä viktoriaanisen ja 1900-luvun alun käsityksiä, joissa ihanteellisen ystävyysnäyttämönä on erityisesti miesten julkinen piiri. Niihin sekoittuvat kuitenkin tuotantoajan käsitykset yksityisen piirin läheisistä, jopa intiimeistä ystävyys-suhteista, joissa miehet voivat olla keskenään vapaammin kuin julkisella kentällä.

Televisiossa nähtävä historiallinen fiktio on aina asetettava syntyäikansa kontekstiin ja analysoitava, miten valmistumisajan piirteet näyttäytyvät historiallisen verhon läpi kerrottuna. Esimerkiksi 1980-luvulla

¹ Elviira Pulli 1/2017, Henna Karppinen-Kummunmäki 3/2017, Kari Heino 4/2017, Kaari Utrio 1/2018.

² Historiallisen fiktion genreistä: Maiju Lahtinen, *Kovia faktoja ja fiilistelyä. Historiallisen romaanin ajankuvan rakentamisesta ja lähteiden käytöstä kirjoittajan näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2005, 6–9.

³ *Brideshead Revisited* (Suomessa nimellä *Mennyt maailma*, 1981, Granada Television), *Sherlock Holmes* (1984–1994, Granada Television) ja *Jeeves and Wooster* (Suomessa nimellä *Kyllä Jeeves hoitaa*, 1990–1993, Carnival Films/Granada Television).

tuotantoon tulleen Sherlock Holmes -sarjan tekijät miettivät tarkasti etsivän runsaan huumeidenkäytön kuvausta, sillä sarjalla oli paljon lapsikatsojia. Sarjassa ja alkuperäisissä, Arthur Conan Doyle'n tarinoissa huumeet ovat Holmesille osa hänen aivotyöskentelyään, välttämätön tapa pitää itsensä vireessä, kun rikosta tai mysteeriiä ei ole työn alla ratkaistavana. TV-sarjan tekijät päättivät lopulta luopua Holmesin huumeidenkäytöstä, jotta 1980-luvun katsojille annettaisiin vahva huumeidenvastainen viesti. He ja erityisesti sen ajan lapset ja nuoret tunsivat hyvin huumeidenvastaisen kampanjan "Just Say No"⁴. Niinpä huumeiden käyttöön 1980-luvulla liitetyt moraaliset ja eettiset vaarat tuotiin mukaan tarinan ja hahmojen ehdoilla, piilottamatta kuitenkaan 1800-luvun lopun suopeampaa suhtautumista niihin.

Sherlock Holmesin suosiota käsittelevässä dokumentissa sarjan tuottaja Michael Cox pohti vuonna 2007 viktoriaanisen ajan kiinnostavuutta nykykatsojalle.⁵ Coxin mukaan viktoriaaninen yhteiskunta on nykykatsojalle helpommin ymmärrettävissä kuin oma atomipommien jälkeinen, jopa kaoottiselta vaikuttava aikamme. Tästä monissa historiallisen fiktion teoksissa on paljolti kyse: vaikka romaani, elokuva tai tv-sarja ei kuvaisi menneisyyttä autenttisesti, ne antavat lukijalle tai katsojalle mahdollisuuden poistua omasta monimutkaisesta ja konflikteja täynnä olevasta maailmastamme. Voimme sukeltaa jonnekin, missä maailma vaikuttaa selkeämmältä. Tämä ei tarkoita, etteikö menneisyydessä olisi ollut samankaltaisia, kaoottisuutta aiheuttaneita asioita. Menneisyyden kaoottisuus vain näyttää ymmärrettävämmältä fiktiössä, jossa tapahtumat on sijoitettu usein visuaalisesti viehättävään ympäristöön ja selkeään hierarkkiseen yhteiskuntaan.

Historiallisen fiktion tuote, kuten tutkimuskin, on rajattu aiheeltaan ja käsittelyltään. Harvoin historiallisissa romaaneissa tai televisiosarjoissa pyritään antamaan täydellistä kuvaa kaikista tietyn aikakauden yhteiskunnan ja kulttuurin puolista. Autenttisuuden pyrkimys keskitetään ympäristön ja aikakauden luomiseen, kun taas henkilöihahmojen anakronistisuus luo historialliseen fiktion tarinan lisäksi sen fiktiivisen osuuden. 1980- ja 1990-luvulla esitetty Sherlock Holmes -sarja sijoittuu viktoriaanisen ajan lopun Lontooseen, mutta siinä on silti kyse fiktiivisestä Lontoosta fiktiivisine paikkoineen ja henkilöineen, joihin näyttelijät ja sarjan tekijät ovat tuoneet oman aikansa näkemykset. Menneisyyden kuvaus tunnistettavasti faktoja vääntämättä ja siten muuttamatta historiallista fiktiota kohti keksittyä fantasiamaailmaa luo vahvan pohjan tarinalle. Siinä tarinassa hahmot toimivat toki historiallisen aikakauden kehyksessä, mutta ovat myös erottamattomasti kiinni kirjailijan tai tv-sarjan tuottajan ajassa.

FM Elina Karvo on tohtorikoulutettavana Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. Sähköposti ejkarv@utu.fi.

⁴ Kampanja sai alkunsa Yhdysvalloista ja levisi myös Iso-Britanniaan 1980-luvun puolivälissä.

⁵ Dokumentti "A Study in Sherlock" vuodelta 2007, osana BBC:n Timeshift-sarjaa.